

Київський університет імені Бориса Грінченка
Інститут журналістики
Кафедра журналістики та нових медіа

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи

О.Б.Жильцов

« 30 » 09 2020 року

РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
Практики публічної комунікаційної діяльності:
Державні комунікації

для студентів

спеціальності: 061 Журналістика
освітнього рівня: другого (магістерського)
освітньої програми: Медіа-комунікації

Київ - 2020 р.

Розробники: *Георгієвська Вікторія Володимирівна*, кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент, доцент кафедри журналістики та нових медіа.

Викладачі: *Георгієвська Вікторія Володимирівна*, кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент, доцент кафедри журналістики та нових медіа.

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри (циклової комісії) журналістики та нових медіа

Протокол від «20» 01 2020 року № 6
Завідувач кафедри (голова циклової комісії) *[підпис]* (В. О. Гандзюк)

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої (професійної/наукової) програми (керівником проектної групи) *[підпис]* (М. С. Васьків)
____ . ____ 20 ____ р.

Робочу програму перевірено ____ . ____ 20 ____ р.

Заступник директора Інституту журналістики *[підпис]* (О.А. Росінська)

Пролонговано:

на 20 ____ /20 ____ н.р. ____ (____), “ ____ ” ____ 20 ____ р., протокол № ____

на 20 ____ /20 ____ н.р. ____ (____), “ ____ ” ____ 20 ____ р., протокол № ____

на 20 ____ /20 ____ н.р. ____ (____), “ ____ ” ____ 20 ____ р., протокол № ____

на 20 ____ /20 ____ н.р. ____ (____), “ ____ ” ____ 20 ____ р., протокол № ____

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
Практики публічної комунікаційної діяльності: Державні комунікації		
	денна	заочна
Вид дисципліни	вибіркова	вибіркова
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська	українська
Курс	5	5
Семестр	10	10
Кількість змістових модулів з розподілом:	2	2
Обсяг кредитів	2	2
Обсяг годин, в тому числі	60	60
аудиторні	16	8
модульний контроль	4	-
семестровий контроль	8	8
самостійна робота	32	44
форма семестрового контролю	комплексний іспит	комплексний іспит

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета – отримання знань про зміст, форми і суспільне значення комунікації у сфері державного управління.

Завдання:

- вивчити особливості стратегічної державної комунікації;
- познайомитися із специфікою внутрішньої комунікації в органах державної влади;
- засвоїти принципи, функції та інструменти комунікації органів влади з громадськістю та медіа;
- вивчити структуру і форми комунікації органів державної влади та місцевого самоврядування з громадськістю та ЗМІ;
- познайомитися зі специфікою кризових комунікацій.

3. РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ ЗА ДИСЦИПЛІНОЮ

Після опанування дисципліною студент має **знати**:

- структуру, функції, принципи, форми та інструменти державних комунікацій;
- правові, організаційні та етичні засади комунікації органів влади з громадськістю та медіа.

Студент повинен **вміти**:

- застосувати отримані знання для розробки плану діяльності та завдань структурних підрозділів державних комунікацій;
- розробити стратегію і тактику виходу із кризової ситуації;
- готувати тексти для медіа усіх жанрів згідно з поставленими завданнями та функціями відповідного підрозділу.

У результаті вивчення курсу формуються такі компетентності:

ЗК-1 — здатність висвітлювати роботу органів влади усіх рівнів у відповідності до діючого законодавства, етичних норм і суспільних запитів;

ЗК-2 - здатність до критичного осмислення та оцінки внутрішніх та зовнішніх факторів, які впливають на діяльність органів державної влади;

ЗК-5 — відповідальність за правдивість і якість інформації та знань, які він надає суспільству.

3. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

3.1. Тематичний план для денної форми навчання

№ п/ п	Назви змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт						
			Аудиторна					Самостійна робота	Модульний контроль
			Лекцій	Семінари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні		
Змістовий модуль I									
Державні комунікації як взаємодія влади і громадськості									
1.	Структура та ефективність державних комунікацій	7	2					5	
2.	Кризові комунікації та їх реалізація	9	2		2			5	
3.	Державні комунікації як взаємодія влади і громадськості	7			2			5	
4.	Модульний контроль	2							2
	Разом	25	4		4			15	2
Змістовий модуль II.									
Особливості державних комунікацій: світовий та вітчизняний досвід									
5.	Особливості PR-діяльності органу публічної влади: світовий та вітчизняний досвід	9	2		2			5	
6.	Комунікативні кампанії та комунікативні проекти	7			2			5	
7.	Принципи аутсорсингу та фандрейзингу у PR-діяльності органу публічної влади	9			2			7	
8.	Модульний контроль	2							2
	Разом	27	2		6			17	2
	Підсумковий контроль	8							
	Разом за навчальним планом	60	6		10			32	

3.2. Тематичний план для заочної форми навчання

№ п/ п	Назви змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт						Самостійна робота	Модульний контроль
			Аудиторна							
			Лекцій	Семінари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні			
Змістовий модуль I										
Державні комунікації як взаємодія влади і громадськості										
1.	Структура та ефективність державних комунікацій	9	2						7	
2.	Кризові комунікації та їх реалізація	9			2				7	
3.	Державні комунікації як взаємодія влади і громадськості	9			2				7	
	Разом	27	2		4				21	
Змістовий модуль II.										
Особливості державних комунікацій: світовий та вітчизняний досвід										
4.	Особливості PR-діяльності органу публічної влади: світовий та вітчизняний досвід	9			2				7	
5.	Комунікативні кампанії та комунікативні проекти	8							8	
6.	Принципи аутсорсингу та фандрейзингу у PR-діяльності органу публічної влади	8							8	
	Разом	25			2				23	
	Підсумковий контроль	8								
	Разом за навчальним планом	60	2		6				44	

4. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I

Державні комунікації як взаємодія влади і громадськості

Тема 1. Структура та ефективність державних комунікацій

Структура органів державної влади та місцевого самоврядування в Україні. Правові та організаційні засади інформаційної діяльності органів влади усіх рівнів. Комунікація як основа функціонування держави і суспільства. PR-технологія у державному управлінні. Публічні комунікації в умовах інформаційного суспільства. Е-врядування та соціальні медіа в державних комунікаціях. Прес-служби та інші інформаційно-комунікаційні структурні підрозділи державних органів.

Література: 6,7,8;

Тема 2. Кризові комунікації та їх реалізація

Кризові ситуації та їх специфіка. Стратегії антикризових комунікацій. Специфіка політичних кризових ситуацій та їх суспільний вплив. План виходу із кризових ситуацій. Інформаційне забезпечення антикризових дій влади. Світовий та український досвід антикризової комунікації.

Практичне завдання 1 (2 год.)

Аналіз сайту Адміністрації Президента: структура, форми інформування та зворотнього зв'язку, доступність інформації.

Порядок виконання:

- проаналізувати структуру та наповнення сайту;
- простежити форми інформування громадськості та можливості зворотнього зв'язку;
- порівняти із сайтами адміністрації президента якоїсь іншої країни (на вибір).

Література: 4,9,10;

Тема 3. Державні комунікації як взаємодія влади і громадськості

Принципи та форми комунікації влади з громадськістю та ЗМІ. Розбудова внутрішньої комунікації. Функції прес-служб органів влади.

Роль речника органу влади. Організація прес-конференції.

Функції прес-секретаря. Комунікаційні стратегії та робота на перспективу.

Практичне завдання 2 (2 год.)

Аналіз порталу Верховної Ради України : структура, доступність інформації, форми комунікування з громадянами та ін.

Порядок виконання:

- проаналізувати структуру порталу, його наповнення та форми зворотнього зв'язку;
- показати рівень доступності інформації для громадян.

Література: 8,11,12;

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

Особливості державних комунікацій: світовий та вітчизняний досвід

Тема 4. Особливості PR-діяльності органу публічної влади:

світовий та вітчизняний досвід

PR («Паблік Рилейшинз») як напрямок комунікативної діяльності формується як теорія і як практична технологія. Можна говорити про універсальність використання деяких PR -технологій в державному управлінні і про створення так званої моделі PR -комунікації у державному управлінні та у діяльності державного службовця. Під моделлю будемо розуміти сукупність елементів, що відтворюють визначені сторони, зв'язки, функції предмета дослідження. Отже, універсалізм такої комунікативної моделі важливий, оскільки досить чітко визначена мета PR – органів державної влади. Вона характеризується, як і в багатьох інших трактуваннях, з точки зору установлення двостороннього спілкування для виявлення

загальних інтересів і досягнення взаєморозуміння між громадянами і державною владою, що засновано на природі, знаннях і повноті інформації.

Практичне завдання 3 (2 год.)

Форми, види, типи та методи консультацій з громадськістю у державах світу.

Порядок виконання:

- визначте ті види консультацій, які доцільні при різних видах професійної діяльності в публічному управлінні;
- сформулюйте алгоритм їх використання при різних видах і формах обговорення.

Література: 4,12,14;

Тема 5. Комунікативні кампанії та комунікативні проекти

Аналіз нормативно-правових актів зарубіжних країн та наукової літератури, дає можливість говорити, що у демократичних державах взаємовідносини влади і громадськості базуються на механізмах зв'язку з громадськістю та наданні інформаційних послуг населенню щодо можливості задоволення власних потреб. Обмін інформацією є важливою ланкою в системі державного управління, оскільки повнота, якість і вірогідність інформації, що використовується для прийняття соціально-політичних рішень визначає і правдивість та дієвість таких рішень. На основі теоретичного та практичного аналізу, використовуючи метод семантичного диференціалу, який базується на співставленні, можна говорити про те, що засоби масової інформації виступають механізмами у взаємовідносинах влади з громадськістю.

Практичне завдання 4 (2 год.)

Інформаційна та комунікативна політика: світова практика.

Порядок виконання:

Передивіться веб-сайти перелічених нижче держав (можна зупинитись на головній сторінці веб-сайту), і визначте, які теорії комунікацій та комунікативної діяльності лягли в основу вироблення інформаційної і

комунікативної політики. Ваші висновки Вам необхідно внести в таблицю. Ставте тільки знаки плюс чи мінус. Веб-сайти: Міністерство інформації Бангладеш <http://www.moi.gov.bd/> ; Міністерство інформаційної політики Оману <http://www.omaninfo.om/english/>; Міністерство інформації Лівану <http://www.ministryinfo.gov.lb/en/main/main.aspx> ; Міністерство інформації та комунікації Тонго <http://www.mic.gov.to/> ; Міністерство інформації та мовлення Індії <https://ru-ru.facebook.com/inbministry/> ; Міністерство комунікації та інформаційних технологій Єгипту <http://www.mcit.gov.eg/>

Теорії	Бангладеш	Оман	Ліван	Тонго	Індія	Єгипет
Структурні та функціональні						
Когнітивні та поведінкові						
Інтеракціоністські						
Інтерпретаційні						
Критичні						
Нормативні						

Література: 2,3,13;

Тема 6. Принципи аутсорсингу та фандрейзингу у PR-діяльності органу публічної влади

При впровадженні аутсорсингу у побудові взаємовідносин влади з громадськістю можливим є використання принципів залучення до основної діяльності структурних підрозділів органів виконавчої влади незалежних структур, а саме громадських об'єднань, консультативних рад. В більшості іноземних держав аутсорсинг виявився дієвим за кризових умов, або при фінансовій кризі компаній. Такі організації можуть виконувати окремі функції структурних підрозділів при розробці, упровадженні та дослідженні результатів реалізації рішень владою. Доцільним є залучення до діяльності органів державної влади незалежних аналітичних центрів на початковому

етапі – аналізі загальної ситуації, вивченні соціальних очікувань та інтересів громадськості з того чи іншого питання, тобто при проведенні моніторингу, а також при дослідженні рівня задоволеності соціальних очікувань та інтересів.

Практичне завдання 5 (2 год.)

Систематизація видів аутсорсингу.

Порядок виконання: складіть порівняльну таблицю (функціональний аутсорсинг; аутсорсинг бізнес-процесів; ІТ-аутсорсинг) за наступними пунктами:

- форма;
- характеристика;
- використання.

Література: 8,9,10.

5. КОНТРОЛЬ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ

5.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів денної форми навчання

Вид діяльності студента	Максимальна кількість балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2	
		Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	2	2	1	1
Відвідування практичних занять	1	2	2	3	3
Робота на практичному занятті	10	2	20	3	30
Виконання завдань для самостійної роботи	5	3	15	3	15
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25
Разом:			64		74
Максимальна кількість балів	138				
Розрахунок коефіцієнта	$138:60=2,3$ Іспит (максимально 40 балів)				

5.2 Система оцінювання навчальних досягнень студентів заочної форми навчання

Вид діяльності студента	Максимальна кількість балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2	
		Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	1	1	-	-
Відвідування практичних занять	1	2	2	1	1
Робота на практичному занятті	10	2	20	1	10
Виконання завдань для самостійної роботи	5	3	15	3	15
Разом:			38		26
Максимальна кількість балів	64				
Розрахунок коефіцієнта	$64:60=0,95$ Іспит (максимально 40 балів)				

5.3 Завдання для самостійної роботи та критерії оцінювання.

Самостійна робота 1. Теорії комунікативної діяльності

Завдання. Існує велика кількість теорій і концепцій, які є основою комунікативної діяльності і активно використовується у зарубіжних державах. Визначте, на Ваш погляд, яка найбільш доцільна для України теорія комунікативної діяльності. Заповніть нижче наведену таблицю. У першому стовпчику ставте тільки плюс чи мінус, а у другому стовпчику напишіть пояснення обсягом до 5 коротких речень.

Теорії	Застосовність теорії (плюс чи мінус)	Пояснення (до 5 коротких речень)
Авторитарна теорія		
Теорія вільної преси (лібертаріанство)		
Теорія соціальної відповідальності		
Теорія комунікації		
Теорія медіа		
Теорія стимул-реакція		
Двокрокова теорія інформаційного потоку		
Однокрокова теорія інформаційного потоку		
Мультикрокова теорія інформаційного потоку		

Самостійна робота 2. Політична комунікативістика.

Завдання. Ознайомтеся з фрагментом книги «Язык мій - друг мій» від Хрущова до Горбачова » В. М. Суходрева, в якому розповідається про практику взаємодії лідера СРСР із зарубіжними журналістами в 1950-1960-х роках. Які цілі, на ваш погляд, ставив М. С. Хрущов, проявляючи інформаційну активність в міжнародному масштабі? Оцініть ефективність цієї інформаційної діяльності.

Самостійна робота 3. Сучасна політична журналістика.

Завдання. Ознайомтеся з есе Г. Г. Почепцова «Постжурналістика: нові реалії ХХІ століття». Які претензії до сучасної політичної журналістики і зв'язків з громадськістю формулює дослідник? З якими його висловлюваннями ви згодні, а з якими готові посперечатися?

Самостійна робота 4. Маніпуляції в державних комунікаціях.

Завдання. Проаналізуйте основні засоби маніпулювання. Які технології та прийоми маніпулювання застосовуються в Україні?

Самостійна робота 5. Інформаційна безпека держави в глобальному світі на початку ХХІ ст.

Задання. Знайдіть приклади порушення інформаційної безпеки держави (на вибір) та доберіть можливі варіанти протидії/захисту.

Самостійна робота 6. Перспективи створення та розвитку механізмів і форм “електронного уряду” в Україні.

Завдання. Проаналізуйте досвід створення електронного уряду інших країн та окресліть перспективи такого розвитку в Україні.

Критерії оцінювання самостійної роботи

Критерії оцінювання відповіді:

- відповідність змісту;
- повнота і ґрунтовність викладу;
- доказовість і логічність викладу;
- термінологічна коректність;
- здатність до обґрунтування висновків;
- володіння нормами літературної мови і культури письмової відповіді.

5.4. Форми проведення модульного контролю

та критерії оцінювання

Контрольна модульна робота включає 2 теоретичних питання, на які студент має дати розгорнуту відповідь.

Оцінюватимуться самостійність мислення, аргументованість тез, використання фактичного матеріалу.

5.5. Форми проведення семестрового контролю

та критерії оцінювання

Підсумковий контроль здійснюється у формі комплексного іспиту.

5.6. Орієнтовний перелік питань для семестрового контролю

1. Зміст поняття «державні комунікації». Мета і завдання, правові та організаційні засади державних комунікацій.
2. Структура державних органів України, їх функції та комунікаційні складники їх діяльності.
3. Органи місцевого самоврядування, їх структура та функції, комунікаційний складник діяльності.
4. PR-технологія як ефективний інструмент управління.
5. Відділи зв'язків з громадськістю у державних органах, їх завдання, функції та форми інформаційної діяльності.
6. Прес-служби державних органів влади та органів місцевого самоврядування, їх функції та завдання.
7. Комунікаційний складник діяльності Президента України : зміст, завдання, форми.
8. Комунікаційний складник діяльності Верховної Ради України : зміст, завдання, форми.
9. Комунікаційний складник діяльності Уряду України : завдання, зміст і форми.
10. Поняття кризових комунікацій у структурі державних комунікацій.
11. Підготовка кризового плану та керування інформаційними потоками під час кризових ситуацій загально-державного масштабу.
12. Поняття внутрішньої комунікації в системі державних комунікацій: цілі, завдання, складники, роль регуляторів і медіа.
13. Сучасний український медіаринок : політичний та економічний фактори, їх вплив на контент.
14. Державний дискурс сучасних українських ЗМІ : аналіз на вибір.
15. Форми і методи взаємодії з громадськістю та медіа у державних комунікаціях.
16. Висвітлення актуальних проблем держави провідними телеканалами України : проблеми та перспективи їх подолання.

5.7. Шкала відповідності оцінок.

Оцінка	Кількість балів
Відмінно	100 – 90
Дуже добре	82-89
Добре	25-81
Задовільно	69-74
Достатньо	60-68
Незадовільно	0-59

6. 1. Навчально-методична картка дисципліни для денної форми навчання
Разом: 60 год., з них: лекційні – 6 год., практичні – 10 год., модульний контроль – 4 год., самостійна робота – 32 год., підсумковий контроль – 8 год.

Модулі	Змістовий модуль I		
Назва модуля	Державні комунікації як взаємодія влади і громадськості.		
Кількість балів за модуль	64 бали		
Лекції	1	2	
Теми лекцій	Структура та ефективність державних комунікацій. (2 год.) 1 бал	Кризові комунікації та їх реалізація. (2 год.) 1 бал	
Практичні заняття	1	2	
Теми практичних занять	Практичне заняття 1. Кризові комунікації та їх реалізація. 11 балів (2 год.)	Практичне заняття 2. Державні комунікації як взаємодія влади і громадськості 11 балів (2 год.)	
Самостійна робота	5 балів	5 балів	5 балів
Модульна контрольна	25 балів		
Модулі	Змістовий модуль II		
Назва модуля	Особливості державних комунікацій: світовий та вітчизняний досвід		
Кількість балів за модуль	74 бали		
Лекції	3		
Теми лекцій	Особливості PR-діяльності органу публічної влади: світовий та вітчизняний досвід (2 год.) 1 бал		
Практичні заняття	3	4	5
Теми практичних занять	Практичне заняття 3. Особливості PR-діяльності органу публічної влади: світовий та вітчизняний досвід (2 год.) 11 балів	Практичне заняття 4. Комунікативні кампанії та комунікативні проекти (2 год.) 11 балів	Практичне заняття 5. Принципи аутсорсингу та фандрейзингу у PR-діяльності органу публічної влади (2 год.) 11 балів
Самостійна робота	5 балів	5 балів	5 балів
Модульна контрольна	25 балів		
Підсумковий контроль	Іспит		

6.2. Навчально-методична картка дисципліни для заочної форми навчання
Разом: 60 год., з них: лекційні – 2 год., практичні – 6 год., самостійна робота – 44 год., підсумковий контроль – 8 год.

Модулі	Змістовий модуль I		
Назва модуля	Державні комунікації як взаємодія влади і громадськості.		
Кількість балів за модуль	38 балів		
Лекції	1		
Теми лекцій	Структура та ефективність державних комунікацій. (2 год.) 1 бал		
Практичні заняття	1	2	
Теми практичних занять	Практичне заняття 1. Кризові комунікації та їх реалізація. 11 балів (2 год.)	Практичне заняття 2. Державні комунікації як взаємодія влади і громадськості 11 балів (2 год.)	
Самостійна робота	5 балів	5 балів	5 балів
Модулі	Змістовий модуль II		
Назва модуля	Особливості державних комунікацій: світовий та вітчизняний досвід		
Кількість балів за модуль	26 балів		
Практичні заняття	3		
Теми практичних занять	Практичне заняття 3. Особливості PR- діяльності органу публічної влади: світовий та вітчизняний досвід (2 год.) 11 балів		
Самостійна робота	5 балів	5 балів	5 балів
Підсумковий контроль	Іспит		

7. Рекомендовані джерела

Основні:

1. Агенція культура 360 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.culturecommunication.gouv.fr/>
2. Великобританія. Незалежна комісія зі свободи інформації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.gov.uk/government/organisations/independent-commission-on-freedom-of-information>
3. Державний департамент США [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.state.gov/e/eb/cip/abt/org/index.htm>
4. Драгомирецька Н.М. Сучасні тенденції комунікацій у сучасному світі / Н.М. Драгомирецька // Публічне урядування : збірник. — No 1 (1) — листопад 2015. — Київ. : ДП «Видавничий дім «Персонал», 2015. — С. 85-97 (210 с.)
5. Драгомирецька Н.М. Мистецтво ділового спілкування: Навчальний посібник. – О.: ОНМА, 2005. – 156 с.
6. Драгомирецька Н.М. Теоретико-методологічні основи вимірювання ефективності комунікативної діяльності державного службовця: Монографія. – О.: «ВидавІнформ» ОНМА, 2006. – 184 с.
7. Драгомирецька Н.М. Теоретичний аналіз комунікативної діяльності державного службовця: Монографія. – О.: Астропринт, 2005. – 280 с.
8. Дрешпак В.М. Комунікації в публічному управлінні : навч. пос. / В.М. Дрешпак. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2015. - 168 с.
9. Запровадження комунікацій органів державної влади : зб. мат-лів наук.-практ. конф. / упоряд. А.В.Баровська. – К. : Фенікс, 2-16.- 192 с.
10. Кандагура К.С. Інструменти взаємодії влади з інститутами громадянського суспільства / К.С. Кандагура // Вісник КНТЕУ. – К. : КНТЕУ, 2014. – Вип.1. – С. 20-30.

Додаткові:

11. Кандагура К.С. Комунікативні проекти в умовах інформаційного

суспільства: вітчизняні та зарубіжні моделі / К.С. Кандагура // Науковий вісник Академії муніципального управління : зб. наук. пр. – Серія : Управління. – 2015. – Вип. 1.

12. Кандагура К.С. Механізми державного управління у сфері взаємовідносин влади з інститутами громадянського суспільства [Електронний ресурс] Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2015. - № 1. – Режим доступу : <http://www.dy.nayka.com.ua>

13. Міністерство культури та масових комунікацій Франції [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://culture360.asef.org/organisation/ministry-of-culture-and-communication-france/>

14. Надійний прес-офіс. Довідник професіонала. – Публікація Служби міжнародних інформаційних програм Державного Департаменту США. – Режим доступу: <http://www.usinfo.state.gov>. Стратегические приоритеты государственной-гражданской коммуникации : монография / [В.Н. Козаков, А.В. Рашковская, В.А. Ребкало, Е.А. Романенко, И.В. Чаплай]. – LAP Lambert Academic Publishing, 2017. – 314 с.